

BUXORONING QADIMIY DARVOZALARI

Bobohusenov Akmal Ashurovich Buxoro innovatsion

ta'lim va tibbiyot universiteti o'qituvchisi

bobohusenakmal@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Buxoro shahrining qadimiy darvozalari va ularning ahamiyati haqida to'xtalib o'tilgan bo'lib, bu darvozalarning qurilish tarixiga ham ma'lumotlar bayon qilingan. Darvozalarning shahar ijtimoiy va savdo a'loqalarida naqadar muhim ahamiyatga ega ekanligi tushuntirilgan.

Kalit so'zlar. Karvonsaroy, Rabod, Ko'handiz, Ko'shk, Attoron, Madina, Bob Bani Asad va Bob Bani Sa'd, Bob Nur, Bob Hufra, Bob al-Hadid.

Аннотация. В этой статье обсуждаются древние ворота города Бухары и их значение. Также рассказывается история строительства этих ворот. Объясняется, насколько важны ворота в социальных и торговых отношениях города.

Ключевые слова. Караван-сарай, Рабад, Кохандис, Кошк, Атторон, Медина, Боб Бани Асад и Боб Бани Саад, Боб Нур, Боб Хуфра, Боб аль-Хадид.

Buxoro qadimgi va afosonaviy shahar hisoblanadi. Buxoro qadim davrlardan ko'plab binolar, mudofa devorlari, harbiy qal'alar, karvonsaroilar va juda ko'plab rabot va ko'shklar barpo qilingan. Bularning har birining o'zining o'zni ha ahamiyati bo'lgan. Misol uchun Buxoroning tashqi devori asosan Buxoro aholisini tashqi dushmanlar, to'satdan hujm qilib qolishi mumkin bo'lgan ko'chmanchilar zarbasidan asrash maqsadida qurilgan va muntazam ta'mirlab borilgan. Bu devor 849-850 yillarda tashqi devor bino qilinib, uning 11 darvozasi bo'lgan. Ibn Xavqal (X asr) Buxoro shahrini shunday tasvirlagan: "U tekislikda joylashgan. Binolari ulama yog'ochdan qurilgan bo'lib, bir-biri bilan chatishib ketgan, egallagan maydoniga nisbatan aholisi ko'p shahar, bu chatishgan binolarni

esa qasrlar, bog‘lar, mahallalar, tosh yotqizilgan ko‘chalar va har tomondan o‘n ikki farsax masofagacha bir-biriga ulanib ketgan qishloqlar o‘rab turadi”⁷.

Samoniylar davrida Buxoro shahrining 7 ta temir darvozasi bo‘lgan: Bob al-Madina, Bob Bani Asad va Bob Bani Sa’d, Bob Nur, Bob Hufra, Bob al-Hadid, Bob al-Kuhandiz⁸. Buxoro o‘rta asr shahar qurilishi an‘nalari asosida bunyod etilgan bo‘lib, uch qism: ark, shahriston va raboddan iborat bo‘lgan. Ark yoki ko‘handiz bu asosan hukmdor va uning oliy a‘zolari ham amaldorlar yashaydigan qismi hisoblangan. Shahriston esa shaharning ichki qismi hisoblanib u ham alohida devor bilan o‘rab olingan. Bu hududda asosan hunarmand va savdogarlar yashagan. Rabod esa bu shahrning tashqi qismi hisoblanib bu qismida aholining kata qismi dehqon, qisman savdogar va chorvadorlar yashagan. Buxoro arkining ikkita darvozasi bo‘lgan. Shahriston shimolida Haq Rox (Xufra), janubida Attaron (Bob ul-Madina) va Ohaniyon (Temirchilar), sharqida Nav (Nur), g‘arbida esa Kuhandiz, Muhra (Bani Asad) va Bani Sa’d darvozalari bo‘lgan. Attarondan Xurosonga, Haq Roxdan Samarkandga, Nur (Nav) orqali esa Nasaf (Qarshi) tomonga yo‘llar ketgan. Qolgan to‘rtta darvoza orqali podshoh qarorgohi-arkka borilgan⁹.

Bozor darvozasining ikkinchi nomi Attaron, ya‘ni “xushbo‘y atirlar sotiladigan darvoza”. Qutayba kelgan paytda bu joyda bozor bo‘lgan. Darvozadan uncha uzoq bo‘lmagan joyda nasroniylar ibodatxonasi bo‘lib, keyinchalik uning o‘rniga Masjidi Kalon qurilgan. Tub joy aholi Attaron darvozasini “Ohangaron” deb ham atagan.

Banu Sa’d darvozasi Attaron darvozasidan g‘arbda joylashgan, uni Sa’dobod deb ham nomlashgan, uning yaqinida Arslonxon Muhammad o‘zi uchun saroy qurdirgan va u shahristonning janubi-g‘arbida joylashgan. Uning yaqinida hammom joylashgan bo‘lib, u hozirgi kunda “hammomi Kunjak” deyiladi.

⁷ Азамат Зиё. Ўзбек давлатчилиги тарихи. Т: Шарқ, 2001. – Б. 78

⁸ Ибн Ҳавқал, Ернинг сурати китоби.,Т.2011.41-бет.

⁹ Мирзакулов Б. “Бухоро тарих зарварақларида”. Монография. 1-китоб, Т., Lesson Press, 2016, 74-бет.

Ma'lumotlarga ko'ra, bu hammom Arslonxon davrida qurilgan¹⁰. Arslonxon u qoraxoniylar sulolasi vakillaridan hisoblaning Buxoro va boshqa ko'plab shaharlarda qurilish ishlarini amalga oshirib, mamlakat obodonchiligiga kata hissa qo'shgan.

Banu Asad darvozasi islomgacha bo'lgan davrda Muxra darvozasi deyilgan. Darvoza Xuroson amiriga boradigan yo'l ustida, "Ko'shki mug'on" degan butparastlar ibodatxonasi yonida joylashgan.

Qo'rg'on darvozasi. Darvozaning ikkinchi nomi Bob al-ko'handiz. SHahristoning shimoli-g'arbida joylashgan. Narshaxiy ma'lumotiga ko'ra, u o'z davrida Buxorodagi eng mustahkam darvoza bo'lgan¹¹.

Nur darvozasi shahristonning shimoliy qismida, Abu Xafs Kabir qabriga boradigan yo'l ustida joylashgan. Yo'l esa Abu Xafs Kabir qabristoniga olib chiqqan. Bu darvoza orqali asosan ziyoratchilar va chet eldan yoki qo'shni hududlardan kelgan aholi foydalangan.

Xaq-rah, ya'ni haqiqat yo'li (to'g'ri yo'l) darvozasi. Mahalliy aholi bu darvozani "rax-i xakk" yoki "Darvozai Xafs" deb nomlagan. Bunday nomlanishiga sabab, mashhur olim Abu Xafs Kabir shu erda yashagan¹².

Shahriston devoridan tashqari joylar rabot deyilgan. Rabotda doimiy bozor bo'lgan va shahriston aholisi bilan ijtimoiy-iqtisodiy shartnomalar tuzilgan. Qoraxoniylar davrida (XI asr) shahar kengaygan, shahriston va rabot qo'shilishi natijasida o'rta asrlardagi shahar qiyofasi shakllangan. Darvozai bozor yoki Darvozai attoronning arab geograflari tarafidan Bob al-xadid, ya'ni Temirdarvoza deb atalishiga sabab, VIII asr boshlarida Buxoro Qutayba tarafidan bosib olinayotgan paytda shahar yaqinidagi bozor shu erda joylashgan edi. Bu yerlar hozirda Buxoro shahridagi Aziya mehmonxonasi va uning qarama-qarshisidagi Mag'oki attori obidasi joydashgan hududga to'g'ri keladi¹³.

¹⁰ Бухоро Шарқ дурдонаси. Т: Шарқ, 1997. – Б. 96

¹¹ Бухоро Шарқ дурдонаси. Т: Шарқ, 1997. – Б. 81

¹² То'rayев Н. Бухоро тарихи. О'quv qo'llanma. – Buxoro: Durdona, 2020. – Б. 63

¹³ Азамат Зиё. Ўзбек давлатчилиги тарихи. Т: Шарқ, 2001. – Б. 78

Xulosa qiladigan bo'lsak, Buxoro qadimdan savdo chorrahasida joylashgan bo'lib, dunyoning turli tomonlaridan karvonlar bu o'lkaga kelgan va undan chiqib boshqa o'lkalarga o'z safarini davom ettirgan. Buxoro shahri va uning atroflarida ko'plab rabotlar joylashgan bo'lib, ularning har birini o'zining bozori bo'lgan. Darvozalar esa shaharning na qadar muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatib beradi. Darvozalarning ko'p bo'lishi shaharda savdo-sotiq juda yaxshi rivojlanganligidan dalolat beradi. Darvozalar doimiy rarishda qattiq qo'riqlangan va darvoza olda bir necha km oldinga dushman hujmi haqida ma'lumot beruvchi qo'riqchi qal'alar bo'lgan. Buxoro ilk o'rta asrlarda vatanimiz shaharsozlik madaniyatining barcha jihatlarini o'zida mujassam qilgan shahar sifatida tarixda muhrlanib qoldi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Азамат Зиё. Ўзбек давлатчилиги тарихи. Т: Шарқ, 2001. – Б. 78
2. Бухоро Шарқ дурдонаси. Т: Шарқ, 1997. – Б. 81
3. То'rayev Н. Buxoro tarixi. O'quv qo'llanma. – Buxoro: Durdona, 2020. – Б. 63
4. Bobohusenov Akmal Ashurovich. (2025). BUXORO SHAHRI YARATILISHI TARIXI . *TADQIQOTLAR*, 58(1), 134-137. <https://scientific-jl.com/tad/article/view/4990>
5. Bobohusenov Akmal Ashurovich. (2025). BUXORO SHAHRI QADIMIYLIGI VA UNING O'RGANILISHI . *TADQIQOTLAR*, 58(1), 130-133. <https://scientific-jl.com/tad/article/view/4989>
6. Bobohusenov Akmal Ashurovich. (2025). AKADEMIK YAHYO G'ULOMOV ILMIY VA HAYOTIY IZLANISHLARI . *TADQIQOTLAR*, 58(1), 138-142. <https://scientific-jl.com/tad/article/view/4991>
7. Bobohusenov, A. (2024). THE RESULTS OF THE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH WORKS CARRIED OUT IN BACTRIA. *Modern Science and Research*, 3(2), 671–675. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/30363>
8. Bobohusenov, A., & Ganiyev, H. (2024). ORIGIN PROBLEMS OF SAK ARCHAEOLOGICAL CULTURE OF CENTRAL ASIA. *MODERN SCIENCE AND RESEARCH*, 3(2), 641–645. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10667306>
9. Bobohusenov, A. (2024). ROCK PAINTINGS HAVE A PLACE IN OUR HISTORY. *Modern Science and Research*, 3(2), 953–959. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/31282>
10. Ashurovich, B. A. . (2024). Results of the Archaeological Research Works Carried Out in Bactria. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(3), 113–119. Retrieved from <https://www.inovatus.es/index.php/ejine/article/view/2686>

11. Bobohusenov, A. (2024). HISTORICAL GEOGRAPHY OF BUKHARA OASIS. *Modern Science and Research*, 3(2), 634–640. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/29429>